

*Világunk mégis nyugodt,
mint rostokoló dél.
Az emberek karbatett kézzel állnak --
és mind merő acél.*

AZ UJ SZELLEMI FRONT MAGYARORSZÁGON

Irta: UJVARI LÁSZLÓ

Csak nemrégiben irtunk a magyar irodalom narodnikjeiről és ismertettük orosz elődeikre emlékeztető rokonvonásaikat. Utjuk első fázisán kísértük őket végig és programjuk ama lényeges vonalán, amely a parasztkérdés békés megoldását tartja szem előtt. A hasonlóság főleg itt jelentkezett az orosz narodnikokkal való vonatkozásban, mert azok is elvetve a politikai akciót, vezéreik felhívására a „nép közé mentek“ és kezdetben ugyancsak békés propagandát folytattak a parasztok, s részben a munkások között is.

A történelem azonban nem ismétlődik és az analógiákból levonható konzekvenciáktól ajánlatos az óvakodás. Még ugyanazon gazdasági és társadalmi rend különböző periódusában is különbözőek a társadalmi és politikai törekvések amaz összefüggés révén, amelyben a gazdasági erők döntő befolyással hatnak. Amikor magyar narodnikokról beszélünk ez egy „népi“ mozgalmat kívánt jelképezni csupán, anélkül, hogy annak történelmi útját és szerepét az orosz narodnikokéval azonosította volna. A termelési rend mai szakának, a financkapitalizmusnak fasiszta elemeit igyekeztünk megtalálni a magyar narodnikok mozgalmában.

A magyar narodnikok útja első fázisának ismertetésénél ez hálátlan feladatnak tűnt. Könnyen érhetett bennünket az a vád, — éppen lojalitásában egyre többet utazó szocialistáink részéről is, — hogy a fasiszta elemek kimutatása az új narodnikok mozgalmában nem egyéb tulbuzgó marxista analízisnél, amely a kákán is csomót keres és fasizmust ott, ahol ennek híre sincs. Elemzésünk mégis felfedte a fasisztikus elemeket.

Az azóta eltelt idő alatt a magyar narodniki mozgalom háta mögött hagyta fejlődésének első korszakát. Sorsában ép' úgy fordulóponthoz érkezett el, mint egykor az orosz, míg azonban ott a mozgalom tanulságait levonva a mozgalom egy szárnya, a *narodvolcik* áttért a cárizmus elleni politikai harcra, a magyar mozgalom, (ne feledjük el, fasiszta periódusban élünk!) teljes egészében lecsatlakozott a — kormányhatalomhoz. A mozgalom eddig elburkolt fasisztikus tartalma ezzel végleg napfényre került. A magyar irodalom narodnikjei, mint a kormányzat támogatói tettek nyiltszíni vallomást és hitet olyan reformok mellett, amelyeknek fasiszta eredetét és tartalmát letagadni nem lehet. „Szövetkezz — irta közülük egy — ha veszendő magyarságunk érdeke kívánja, de fordíts hátat a hárfázó arkangyaloknak is, ha cserbenhagyják ennek a népnek alapvető követeléseit.“ Nos, a narodnikok leszövetkeztek nyíltan a fasiszmussal.

Ez idáig rendben is volna, csakhogy a népi írók melldőngető multjuk igazolására a kormányhatalom reformigéreteit forradalmi színezetben igyekeznek feltüntetni. Pedig a négyéves munkaterv, amely a kormányzat programját felöleli, az olasz korporációs társadalom példaadását tükrözi és a telepítés, amely a parasztkérdést volna hivatva megoldani, nem téveszhető össze a valóban forradalmian ható földosztással. A népi irányzat mégis forradalmi eredményeket emleget.

Zilahy Lajos vállalta azt a feladatot, hogy az új magyar reformtörekvések mellé állítsa a népi írókat. *Új Szellemi Front* elnevezés alatt sorakoztak fel azok az írók, akiknek javarészt a *Válasz* csoportosította eddig maga körül. És az új szellemi front egységesen hűségvallomást tett a kormányzatnak. Legelőször Zilahy tette ezt. Két kormány van, írta, egy „látható kormány“ és egy „láthatatlan kormány“, a „papi birtok, a nagytőke és a világi nagybirtok hármasszövetsége“. És a látható kormány le akarja gyúrni a láthatatlant. Zilahy úgy látja, csak két választás van. Vagy az egyikhez csatlakozik, vagy a másikhoz. És ő a láthatóhoz csatlakozik. A kormányzat, amely maga nevezte el magát „haladó konzervatívnak“, hogy a liberális progresszivitásnak még csak a gyanujával se illethessék, így kapja meg a forradalmiság stigmáját.

Zilahy sorakozót vezényelt és sokan éppen ezért úgy látják és írják is, hogy fiatal írókból rohamosztagot alakított és immár ennek az élén halad jobbfelé. Félő, hogyha ez így megy, Zilahyt hovatovább különítmény-parancsnoknak fogják elnevezni. Már is igaztalan értelemmel kapja a pergőtűzet az antifasiszták oldaláról. A polgári szabadelvű *Ignotus Páltól* a szocialista *József Attiláig* mindenki Zilahyt hibáztatja és mint József írja, Zilahy fellépése „nem is szolgál másra, minthogy... könnyen hajló, világszemléletben“ és politikában odaadó, fiatal muzsákat keritsen... a kivénhedt nyíltszavazásos rendszernek“. Hiszen igaz, hogy itt bizonyos korteziáról van szó és a jogos bírálat megállapíthatja azt is, hogy a támogatás végső fokon kétségtelenül a reakció érdekeit szolgálja, de nem hisszük, hogy tévednénk akkor, ha azt állítjuk, Zilahy az új magyar reformizmusban a társadalmi fejlődésnek egy magasabb fokát véli elérni. Ez persze nem menti őt fel a társadalmi felelősség alól és legfőként attól, hogy mentesüljön olyan bírálattól, amely bebizonyítja reformizmusának szöges ellentétét a társadalmi fejlődés érdekével. De figyelemmel kell lenni arra, hogy Zilahy nem szociológus és ha publicista is, dús íróisága gyakran tulszárnyal vele a realitásokon, akár a technokráciáért fellángolt lelkesedését figyeljük, akár ezermenteregyetemének kigondolását. Zilahy ritkán tagadott meg jó szót magasabb emberi törekvésektől és megértő emberségességét — le kell itt ez alkalommal szögeznünk — a marxista szocializmustól sem tagadta meg. Ama kevés magyar író közé tartozik, akiben láttuk nem egyszer felvillanni a társadalmi lelkiismeretet. József Attila azt írja: „Zilahy — tudva vagy tudatlanul“, végzi el politikai feladatát, mi azt hisszük inkább jóhiszeműen. Persze ez távolról sem azt jelenti, hogy emiatt már el lehet tekinteni egy tudatos és jelentős író hibás politikai cselekedetének társadalmi síkon jelentkező káros következményeitől, mégis úgy érezzük, Zilahy személyét meg kell óvnunk — e pillanatban még megtehetjük — a félreismerések elől. Kétségtelen, hogy Zilahy olyan kormányzat szekerét tolja, amelynek reformtörekvései fasiszták, mégis meg kell állapítanunk, hogy ez a cselekedete a támogatáson kívül nem jelentett egyben közvetlen támadást is az antifasiszta oldal irányában, ahogy Szabó Lőrincnél például igenis kifejezetten támadást jelentett. Igaz, az antifasiszta-ellenes támadás a kormányhatalom részéről annál időszerűbb, minél nagyobb erőket érez maga mögött és a kormányzati hátvédben Zilahynak, mint látjuk, számottevő szerep jutott, de a pillanatnyi helyzetkép szerint Zilahy még mindig tiszta tollal és nyilván tiszta lelkiismerettel áll előttünk. Ennek a magyar írónak a magatartását, úgy véljük, nem eléggé dialektikusan szemléljük bíráló, elvégre a folytonosan cselekvő embert nem lehet egy adott helyzetben elbírálni. Utjában, fejlődésében kell követnünk, s ha ezt tesszük, úgy látni fogjuk mostani magatartása nem pálfordulás eredménye. Elég, ha itt csak arra emlékeztetünk, hogy évekkal ezelőtt, amikor a mai mi-

niszterelnök még csupán államtitkár volt, egy nyilvános beszélgetést folytatott vele a földkérdésről, a legnagyobb egyetértésben állapodva meg a telepítés szükségességében, persze csak akadémikus értelemben. Tudomásul kell venni egyszerűen, hogy Zilahynak más a világnézete, más utakat jár, de úgy kezelni őt, mint aki új elveket vállalt, hogy most a kormányzatot támogassa, nem lehet.

Arról az írócsoportról, amely az Új Szellemi Frontot alkotja, már nem lehet ugyanazt elmondani, mint Zilahyról. Megolvashatunk vagy két kézre való írot, majd csak fiatalember valamennyi, s nem egy közülök számottevő irodalmár. E rövid életpályákon mégis mennyi világnézeti fordulat! Elindult útjában hány fordult szembe önmagával. A teljesség kedvéért nézzük meg azokat, akik az Új Szellemi Frontot alkotják: *Illyés Gyula, Kodolányi János, Szabó Lőrinc, Sárközi György, Tamási Áron, Nagy Lajos, Féja Géza, Pap Károly, Németh László, Kincs Elek dr.* (Szombathely.) „A szélső kollektívizmus és a szélső individualizmus tegnapi képviselőinek különös, ritka találkozása ez az új egységfront“ — jegyzi meg enyhe maliciával a Pesti Naplóban *Bálint György*. A szúrás talál. Illyés Gyula elől azonban mi magunk háritjuk el a pengét, mert egyedül őt méltatlanul érné. El kell végre mondanunk, hogy Illyés soha nem tagadta meg kollektivistá multját, mert csak annyira volt mindig kollektivista, amennyire ma is az. Kevés költő adta tanújelét olyan lírai őszinteségnek, mint ő, azok közül, akik könyökükkel surolták a szocializmust. A költő Illyés nyíltan elmondta már mindama gátlását, amelyek az osztályharcos szocialista mozgalomtól visszatartják és ezt a vallomását, mint publicista sem cáfolta soha. Igaztalanság volna hát, ha olyan világnézeti csereberével vádolnánk, amelyet el nem követett. Sajnos, vele szemben nem egyszer hangoztatták szocialistáknak azt a vádját, hogy opportunistá, hogy jobb- és bal felé is egyaránt posszibilis akar maradni, holott valójában tiszteletreméltó megértő szándéka a marxista szocializmus törekvéseinek irányában és nem titkolt rokonszenve egyenességre és semmiesetre sem opportunitásra vall. Illyést az Új Szellemi Front tagjai között mindennek tudatában kell elbírálni. Vele kapcsolatban legfeljebb egy fájdalmas megállapítást lehet tenni, hogy amit az egyik kezével épít, olykor azt megingatja a másikkal.

Elejtve az Új Szellemi Front személyi vonatkozásait, figyelmünket ezuttal arra a kérdésre kell irányítanunk, hogy mi váltotta ki a magyar nrodnyhatalom részéről a kormányhatalom felé megnyilatkozó maradéktalan lojalitást. Mert úgy tüntetni fel a kérdést, mintha ez egy embernek, Zilahynak kerítő kedvén múlt volna, elfogult és egyoldalú beállításra vallana. A kérdés társadalmi jelentősége a csatlakozás szükségszerű tényén fordul.

Fentebb már hivatkoztunk régebbi megállapításainkra, amelyekben elemeztük a népi mozgalom fasisztikus tartalmi összetételét. A fasizálódás a társadalomban nem egyöntetűen megy végbe és így történik meg, hogy a társadalom különböző rétegeiben a fasizmusnak jobban, vagy kevésbé jól kifejlett elemeit találhatjuk. A termelési rend anarchikus és szabályozatlan strukturája hozza ezt így magával és amíg például a fináncsőke legközvetlenebb érdekszférájában magában a politikai életben megy végbe leghamarabb a fasizálódás, a társadalom ama részén, ahol nem közvetlenül jelentkezik a fináncsőke, hanem elburkoltan, mint az eladósodott mezőgazdaságban, vagy a kiszolgáltatott gyáripárban, ott a fasizálódást megelőzi egy feudális-ellenes, illetve egy kapitalista-ellenes mozgalom, amely természetesen a fennálló szociális elégedetlenségből táplálkozik. A fináncsőke által mozgatott politikai fasizmus megújítja a szociális elégedetlenség szűrő szelepeit. Megindulnak a szociális mozgalmak

és felszínre kerül egy vezető réteg, amely szószólója lesz a népi elégedetlenségnek. A fentről kezdeményezett, de látszólag alulról fölfelé fejlődő fasiszta mozgalom tipikus formája ez. Most itt van a konkrét eset. A politikai fasiszta utat nyitott a feudális csökevények ellen fellépő és földreformot követelő gazdasági mozgalomnak. Ha a szociális elégedetlenség a maga viharzó tengerével előttené a feudalizmus istápoltt csökevényeit, ez földosztást jelentene. Ám a népi-nacionalista szempontok, amelyek szabályzóként temperálják a mozgalmat, a telepítés kérdését állítják előtérbe. Telepítés: megvásárolt földön. A harc folyik, élet, vagy halál mulik ezen, hirdetik, maguk is elhívén ezt a narodnikok. A fasiszta csiréit hordják magukban, a fentről hintett mag érlelődik bennük; a mozgalom nem a hatalom ellen szegül, hanem közeledik a hatalomhoz. Egy napon a kormányzat elhatározza a földreformot, a telepítést. Kényszerengedmény? belátás, meghátrálás? „Amikor jelszavaink jórészét a kormány hivatalos programjában láttuk viszont” — írja Illyés. „Hogy jutottak fel oda ezek az eszmék? — tűnődik a hirtelen nagy tájékozatlanságba esett Németh László. — Egyszerre támadtak szellemben és hatalomban? Átvették, vagy a nap szívtá fel? Mindegy.” A narodnikok diadalmában fürödnek, úgy téve mintha nem tudnák, hogy mindmostanig a hatalom szekerét tolták. A kormányhatalommal való találkozás és parolázás megtörténik és most már letagadhatatlan, hogy nemcsak a kormánnyal, de rajta keresztül a finánciókkel is összenőttek. Az adóiban elővezetett földeket és a bankok földjeit kell felvásárolni a telepítéshez. De erre még Németh László is gyanakodva írja: „A veszély nyilvánvaló: a kormány szólamaiban elfér a legmerészebb reform, de elférhet a reform torzképe is. Telepítés, halljuk. De ki tudja, hogy a kormány nem a bankok nyakán rothadó földeket veszi-e meg magas áron?” Latolgatásra azonban már nincs idő, bele kell nyugodniok abba, hogy fasiszálódás nincs finánciók nélkül és Németh László is szépen belenyugszik ebbe. Álljon a kormány jószándékának? — kérdezi.

A magyar narodnikoknak ilyképpen nem juthatott az a történelmi szerep, mint orosz elődeiknek. Utjuk csak a fasiszta vezethetett. Mert a termelési rend feltételei között törvényszerűek a társadalmi jelenségek.

A magyar narodnikok végbement fasiszálódása a szükségzerű átalakulási folyamat ellenére sem mentesülhet a társadalmi felelősség alól. A társadalmi és politikai törekvések *szükségképpen* jelentkező alakulásai is aszerint nyernek megítélést, hogy a társadalmi fejlődés céljait mennyiben szolgálják. A reformnemzedék már elnevezésében hordja céljait is: újítani a fenálló társadalmi rendet. Ám a reformizmus a tőkés termelés lejárt korszakai alatt mindenkor a kompromisszumot jelentette magával a fennálló gazdasági berendezkedéssel, amely pedig a társadalmi ellenmondások termőtalaja. Akár a szocialista mozgalmon belül támadt fel a reformizmus, akár kívülről, magában a polgári társadalom rétegeiben, a társadalmi újítás végső fokon nem a társadalmi igazságtalanságokkal sújtottak életlehetőségeinek megkönnyítését érte el, hanem helyett azt, hogy a gazdasági berendezkedés megrázkodtatások nélkül minél könnyebben viselje el, sőt hártsa el a társadalmi elégedetlenség feltörő hullámait.

Az új magyar reformnemzedék, amikor maga is fasiszálódottan fasiszta jellegű kormánytörekvések támogatójává vált, a társadalmi fasiszálódást segíti elő. A fasiszta a tőkés termelőformák védőgátja — bástya, amelyen védekezni és támadni lehet. A magyar narodnikok ezen a bástyán kerülnek szembe a magyar dolgozó tömegek feltörő érdekeivel.

A fasiszta, amelyet ma már tudatos világnézet képvisel, minden bizonnyal öntudatos megnyilatkozást vár a reformnemzedék részéről is. A

tudatos reformistákat a jóhiszemű rokonszenvezők egy olyan légiója is követi, akik a maguk elnyomott társadalmi érdekeinek érvényesítését az új reformtörekvésben látja. Ezeknek csalódását az idő fogja megérlelni, mert reformokat végrehajtani úgy, hogy a tőke is épségben maradjon és a dolgozó tömegek érdekeit is kielégítsék, — látjuk Olasz- és Németország példáját — nem lehet. A két érdek közül az egyiknek csorbát kell szenvedni. S egyáltalán nem kétséges, hogy épségben melyik érdek marad.

C S E L É D C S Ű R H É S

Irta: VERES PÉTER (Balmazújváros)

A negyedik elemi elvégeztével megszűnt az iskola. Konfirmálni ugyan még nem lehetett, mert nem töltöttem be a 12. évet, de az iskolát elhagytam. A pap és a tanító bár akarta, hogy menjek középiskolába, pontosabban a debreceni kollégiumba, ami segítséget meg tudnak adni, megadják, de a szüleim nem egyeztek bele.

A szüleim indoka persze az volt, hogy ők nem akarják, hogy ez az egy gyermekük öregkorukra cserbenhagyja őket. Mert eddig még azt tapasztalták, hogy akik kitaníttatják a kölykeiket, még azt is eléri, hogy a gyerekük szegyélli az apját. Földhözragadt gondolkozás ez bizony, de józan indokaik voltak. — Jó — gondoltam én — így is rendben van, — bár úgy hittem az a feltételezés, hogy én is olyan lennék, nem jogosult. Én meghatódtam az iskolai olvasókönyv ama jelenetén, amelyben egy magyar miniszter az asztalfőre ülteti az apját, a falusi csizmadiát.

Ekkor már egy másik tanyán, a Rollaházán laktak a szüleim. A mostohám nyájkondás volt. Mióta Vákonyáról eljöttünk, már harmadik vagy negyedik helyen laktunk. Közben háromszor a faluba is beköltöztek, de ott megint nem sokáig laktak. Ilyenkor én is velük voltam, de ha kiköltöztek, megint nagyanyámékhoz szorultam. Az anyám egyébként jobban szerette, ha tanyán laktunk, mert a faluba mindig kupeceskedett és részegeskedett a mostoha. Akkor még könnyű volt helyet kapni, ha az egyik birtokon nem kellett a cseléd, mehetett a másikra. Rendes napszamos ember nem is határozta el magát csak a végszükségben, hogy cselédnek menjen. Akkor még rentabilis volt a nagybirtok s érintetlen sok ezer holdak terültek el mindenfelé a mi vidékünkön. Ezeken a tanyákon alakult ki a tipikus uradalmi cselédosztály, amely a parasztságnak a legalsóbb kategóriája lett. Ma persze már ez majdnem fordítva van. Ma az a boldog, akinek mérik a konvenciót. A falú tele van koldus napszamossal, akinek nemhogy télire, de még három hónapra való kenyere is ritkán van együtt.

Voltak persze ezeken a tipikus cselédeken kívül olyan élelmes emberek is, akik azért mentek cselédnek, hogy pár év alatt összegyűjtsenek a jószágból valamit és egyébhez kezdjenek. Házat, földet, vagy bérletet szerezzenek. A mostohám is ebbe a csoportba tartozott. Már ekkor volt is egy kis házikónk, de kiadtuk lakónak.

Egyelőre még nem volt állandó foglalkozásom a tanyán. Ételt hordtam a mostohának, néha segítettem neki a legeltetésnél vagy este-reggel az etetésnél. Később meg magunknak volt egy csapat malacunk, azokat otthon hagytuk a cselédcsurhéből és azokkal járkáltam a határban. Megkerestem velük minden lehető jó helyet, ahol etetni és legeltetni lehetett, s ahova a nagy nyájak nem férhettek be. Volt közöttük egy szép kis koca,